

Diego Sola:

“Els propers papes hauran de determinar com es governa una Església empetitida i minoritzada”

Jordi Pacheco

“Aquesta vella màquina es desfarà per si sola”. Així de contundent es va mostrar Napoleó Bonaparte referint-se a l'Església catòlica l'any 1798, poc després que Pius VI fos segrestat per l'exèrcit francès. Enmig d'una revolució liberal que, a més de la captura del summe pontífex —que moriria a l'exili a França un any després—, havia provocat la dispersió del col·legi cardenalici, l'Església vivia una crisi sense precedents que va portar a qui uns anys més tard seria emperador de França a creure que no hi havia solució de continuïtat. Però malgrat que es tractava d'un dels moments de major gravetat del catolicisme, Bonaparte es va equivocar, i avui, més de dos segles després, la “vella màquina” encara camina. Entre Pere, el primer papa, i Francesc, l'actual, són ja 266 els pontífexs que han liderat la institució al llarg dels seus gairebé dos mil anys de vida. Diego Sola (Granollers, 1988) aborda amb elegant concisió aquests dos mil·lennis a *Història dels papes* (Fragmenta, 2022), i la principal conclusió a què porta l'assaig d'aquest jove historiador és que un dels elements més transversals del papat és la capacitat de resistència i adaptació als temps.

No sembla fàcil resumir un període de temps tan llarg en a penes dues-centes pàgines. ¿Com s'ho ha fet?

El propi desenvolupament de la història de l'Església catòlica ajuda a establir els diferents cicles històrics. Són dos mil anys, però hi ha una oscil·lació, el pas habitual de la crisi a la recuperació, que és un binomi recurrent en la història de la institució. Per exemple, al primer capítol del llibre, que va des dels orígens del papat fins al cisma d'Occident entre els segles XIV i XV, es veu clarament aquesta alternança: després de la greu crisi del segle XIX —un segle convuls en el qual es van succeir desenes de papes i la mort violenta d'alguns d'ells al tron de Sant Pere— arribà la reforma gregoriana amb Gregori VII. Això et permet col·locar les peces de tal manera que el relat històric de la història del papat es pugui simplificar a través de les diferents

“Per als bisbes de Roma és difícil viure un pontificat en pau”

crisis: la del creixement, la de l'expansió del seu poder, la de les divisions internes i, finalment, la de l'enfrontament de l'Església amb el món modern.

¿Hi ha hagut al llarg dels segles algun pontificat tranquil?

Per als bisbes de Roma és difícil viure un pontificat en pau. Després del Concili de Trento, els papes van assumir la divisió confessional d'Europa i això va fer que se centressin en els assumptes interns de l'Església. Penso en el cas de Pius V, el papa que va implementar la reforma tridentina. Com a fratre dominic que era, aquest pontífex portava una vida exemplar, cosa que trencava amb la dinàmica dels papes del Renaixement, que tenien comportaments qüestionables, amb fills, amants... Aleshores, tot i que era un moment en què els papes tenien una certa estabilitat doctrinal i eclesial, tampoc no es pot dir que fos un període tranquil, ja que era una època de gran conflictivitat política a Europa, amb enfrontaments entre potències, la lluita contra l'Imperi otomà... La intranquil·litat papal ve d'origen: els tres o quatre primers segles del papat van ser convulsos, amb martiris, clandestinitat. Quan no han sigut problemes doctrinals, han sigut problemes eclesials o polítics. És una càrrega molt pesada el càrrec.

Amb una història marcada per lluites de poder, conspiracions i polèmiques, ¿com ha aconseguit la Santa Seu preservar els seus fonaments espirituals i el respecte internacional vers la institució?

Aquest tarannà de rellevància internacional va guanyar pes sobretot a partir del segle XIX amb la pèrdua dels Estats Pontificis, perquè desprendre's del control d'un estat comporta una pèrdua de poder polític. Això va forçar els papes, sobretot a partir de Lleó XIII, a centrar-se en la missió eclesial que tenen encomanada; també va fer despolititzar una mica la institució —no del tot perquè som animals polítics i d'alguna manera sempre hi ha un component polític en el que fem. Això, acompanyat de les bases del catolicisme, una confessió estesa pels cinc continents amb centenars de milions de fidels, va fer créixer la seva reputació. És veritat que després han vingut altres crisis, però és interessant com es manté aquesta influència malgrat la secularització o l'evolució de la història del món.

Es pot dir, doncs, que els Estats Pontificis eren un fre a la pròpia institució del papat.

En efecte, el papa, com a cap dels Estats Pontificis —encara continuava sent cap d'Estat del Vaticà, però territorialment és una cosa minsa i més aviat simbòlica— ostentava un poder territorial que provocava enfrontaments amb les potències: observem els greus problemes que va tenir Pius IX amb Àustria, una potència que intentava dominar Itàlia. Ara, sense aquesta possessió de l'Estat, el papat pot

gaudir d'una certa neutralitat; de fet, una obsessió dels papes dels últims cent anys és la política de la neutralitat, fins al punt que a vegades aquesta actitud comporta problemes i malentesos, com va quedar demostrat amb Pius XII durant l'Holocaust o amb el papa Francesc amb la guerra a Ucraïna, que des del primer moment va aplicar el manual que Benet XV va adoptar davant la primera guerra mundial. Amb els Estats Pontificis, aquesta actitud hauria estat impensable. Per tant, l'alliberament d'un poder territorial de mil anys que l'Església considerava molt important, va redimensionar la pròpia missió papal.

Durant l'època en què el papat, sota els desitjos del rei de França, es va traslladar a Avinyó, Roma va quedar sense lideratge espiritual i es va convertir en una ciutat trista i despoblada. ¿Què va significar per a l'Església aquell període?

Que el papa marxés de Roma va ser la màxima expressió de la crisi baix-medieval, perquè un dels greus problemes de l'Església en aquells segles era l'absentisme episcopal, és a dir, que es podia ser bisbe de Barcelona i viure perfectament a Avinyó, on hi havia una cort molt luxosa. Però clar, els bisbes cobraven les rendes de la seva diòcesi i això representa l'allegoria del pastor que abandona les seves ovelles. I quan va arribar el punt en què el

pastor de pastors, que era el papa, ho va fer, l'Església va tocar fons des del punt de vista de crisi moral.

Els darrers tres papes no han sigut italians, fet que trenca la dinàmica dels segles passats. ¿La descentralització de la cúria és un canvi de corrent imparabile?

Ha sigut un procés lent que va començar primer per la deseuropeització del col·legi cardenalici en l'època de Pius XII, amb la presència de carde-

“La desoccidentalització de la cúria romana és una tendència positiva i irreversible”

nals nord-americans; i posteriorment, a partir de Joan XXIII i Pau VI, va arribar la desoccidentalització, amb nomenaments de persones no del món occidental pròpiament. Això és una tendència positiva i irreversible, perquè en una institució amb presència als cinc continents, el col·legi cardenalici ha de reflectir aquesta diversitat. L'Església té realitats diferents en funció de si estàs a Catalunya o si estàs a Filipines, per exemple. Malgrat tot, encara estem en un estadi inicial de la desoccidentalització, ja que Bergoglio, d'ascendència italiana, ve del món occidental. En el futur estarà per veure si hi haurà papes procedents del món asiàtic o africà, cosa que seria un salt qualitatiu important.

Cada papa ha afrontat les circumstàncies del seu temps. ¿Quins són, en aquest sentit, els principals reptes de Francesc?

Els tres darrers pontificats configuren un període marcat per l'enduriment de la crisi de la secularització amb la pèrdua de fidels i d'influència del missatge cristià. Els reptes de Francesc i dels propers pontífexs passaran per recuperar la presència de l'Església en la societat. Que la secularització avanci és un procés lògic, sociològicament estudiat, però si l'Església és poc escoltada és sobretot per qüestions com la pederàstia o per la manera com s'ha relacionat amb el poder polític en alguns països. El papat tenia una influència al marge del credo i de la fe de les persones, és a dir, persones que no eren catòliques sentien que el bisbe de Roma era una persona de confiança i d'autoritat. Tot això s'ha anat trencant, i reparar-ho és un repte.

Un altre repte de l'Església, diu, passa per reformular el seu model de governança.

En efecte, es tracta d'un model tridentí que funcionava en el segle XVI i que alguns historiadors han definit com l'absolutisme confessional. ¿Ha de continuar l'Església catòlica sent una monarquia absoluta en uns temps en què s'exigeix transparència i la participació de la societat en els processos de decisió? Una amenaça que pot tenir l'Església és la d'un cisma intern, i això és complex; per tant, governar la institució és difícil, però és la tasca que té encomanada el bisbe de Roma juntament amb totes les persones que d'alguna manera formen part de la institució.

¿A què es refereix quan parla de l'amenaça d'un cisma intern?

Penso en un cisma silenciós, és a dir, l'Església no ha patit cap cisma en els últims cinc-cents anys. Hi ha hagut processos, els lefebvrians, el jansenisme del segle XVII, el josefinisme, però es podria dir que des de Trento es manté la unitat confessional. No obstant això, des dels últims cinquanta anys s'està produint un cisma silenciós amb l'abandonament progressiu, en la pràctica, de milions de persones de l'Església catòlica. Els percentatges són impressionants, sobretot a Occident i Europa. Això s'ha de pensar perquè un cisma no es manifesta només a través d'un trencament en la doctrina o en l'eclesio-

“L'Església ha de posar tots els seus actius a favor de les necessitats de la societat global”

logia, sinó també amb l'abandonament de la gent.

I la crisi de les vocacions.

Aquest és un problema molt greu, perquè la funció ministerial que té l'Església ara mateix, en molts països, està en situació crítica. Això implica donar una resposta des d'un punt de vista sacramental i de participació dels laics; tot està interconnectat. Ja no sé si Francesc —perquè ell ha intentat seguir un procés de reforma que Benet XVI a nivell institucional i de cúria ja havia encetat— però sobretot seran els propers pontífexs els qui hauran d'agafar les regnes i determinar com es governa una Església empetitada i minoritzada. Si ha de ser una Església que continua mantenint tota la seva doctrina sacramental, ¿com ho farà sense capellans?

“Com m'agradaria una Església pobre i per als pobres”, va dir Francesc a l'inici del seu pontificat. ¿És un desig realitzable, tenint en compte la història de la institució?

És complicat en tractar-se d'una institució de dos mil anys d'existència i almenys disset segles ostentant un poder econòmic oficialment visible des de l'època de Constantí el Gran. Però la clau és saber ser una Església pobra en la seva manera de ser i de governar-se. Quan va ser escollit Pius V després del Concili de Trento, l'Església estava construint la Basílica de Sant Pere del Vaticà i estava en el seu cim de poder polític, econòmic, territorial i, no obstant això, tenia al capdavant un home que vivia en el palau apostòlic de

3

Sant Joan de Laterà en una pobresa absoluta, fins al punt que els membres de la cúria, que vivien amb tots els luxes, ho veien com una cosa exòtica. L'important és aquesta pobresa, que no ha de practicar només el bisbe de Roma —d'alguna manera és quelcom que ja fa des de fa dècades—, sinó els centenars de bisbes que té l'Església arreu del món. La pràctica de la pobresa ha de ser transversal, i implica una forma de vida i una actitud compromesa davant la gent necessitada. Potser no cal construir nous seminaris o grans palaus episcopals havent-hi ja una infraestructura heretada de segles. Els recursos s'han de destinar a altres necessitats, i això implica un control més gran de la gestió del patrimoni de l'Església. La reforma de l'Església del segle XXI —si és que hi ha d'haver-hi alguna reforma— passa perquè la

transparència no només sigui respecte a la governança eclesial sinó sobre com gestiona els recursos en sentit comunitari.

Els darrers papes han demanat perdó per les croades promogudes durant l'Edat mitjana. Actualment, al contrari que en èpoques anteriors, l'Església és un actor de primer ordre en la promoció de la unió interreligiosa i la pau mundial.

Aquest factor és fonamental. La gran transformació del papat en els segles XIX i XX és la d'haver-se convertit en un element de pacificació i mediació que intenta resoldre problemes comunitaris més que no pas crear-ne. Que s'hagi passat dels papes guerrers als papes que, practicant, aplicant i difonent el que diu l'Evangelí, es fan incòmodes al poder polític o a les potències perquè tenen un discurs de rebuig a tota forma de guerra (política, religiosa, econòmica), és un salt qualitatiu que hauria sigut impensable fa només tres segles. En aquest sentit, aquí hi ha una via de quin ha de ser el paper de l'Església enmig d'un escenari de conflicte. Si vol adaptar-se al segle XXI, potser ha d'estar menys preocupada per la seva crisi interna i posar tots els seus actius a favor de les necessitats de la societat global, cosa que ja fa en certa manera.

1 L'historiador Diego Sola.

FOTO: Fragmenta.

2 El papa Francesc, presidint una missa a la Basílica de Sant Pere del Vaticà. FOTO: Vatican News.

3 Coberta d'*Història dels papes*.